

INTERVENCE POMOCÍ METOD DV V PREVENTIVNÍ ČINNOSTI POLICISTŮ

Miroslav COUFAL, Marie PAVLOVSKÁ

Abstrakt: *Cílem předloženého materiálu je přiblížit myšlenku využití alternativního přístupu v preventivní činnosti policistů při práci s dětmi na základních školách. Představovanou koncepci stavíme v souladu se záměrem konference jednak na znalosti problematiky cílů programu Zdraví 21 v podmínkách České republiky, jednak na východiscích Ministerstva vnitra České republiky pro oblast prevence kriminality a preventivní činnosti Policie České republiky v rámci Zlínského kraje. Komplexnost řešení úkolu zabezpečujeme vizí evaluačního výzkumu. V příspěvku uvádíme závěry z šetření získané v předvýzkumu a rovněž statistické zpracování vstupních údajů o počtech zainteresovaných škol a o frekvenci návštěv preventistů z řad příslušníků policie na základních školách Zlínského kraje v minulosti, čímž chceme ilustrovat rozsah výzkumného vzorku.*

Klíčová slova: *preventivní činnost policistů, zdraví, rizikové faktory, kategorie dětí a mladistvých, intervence dramatické výchovy, evaluační výzkum*

Úvod do problematiky

Hlavním cílem zdravotní politiky státu je zlepšování zdraví, přičemž zdraví je chápáno jako jedno ze základních lidských práv. V současné době je vytvořen program Světové zdravotnické organizace (SZO) Zdraví 21 – zdraví pro všechny do 21. století, který shrnuje základní principy strategie péče o zdraví. Tento program představuje model komplexní péče společnosti o zdraví a jeho rozvoj. Členským státům SZO program slouží jako podnět a poskytuje návody k řešení otázek péče o zdraví podle vlastních regionálních potřeb. Požadována je účast všech složek společnosti na zlepšování národního zdraví a společné odpovědnosti všech rezortů. V České republice je spolupráce jednotlivých ministerstev zajištěna při plnění Akčního plánu zdraví a životního prostředí ČR a účastí při plnění úkolů Dlouhodobého programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR, Zdraví pro všechny v 21. století. Pro nalezení styčných bodů utvářejících spoluodpovědnost za zdraví a jeho rozvoj ve společnosti je možné sáhnout pro příklad do statistiky příčin poruch zdraví. V České republice jsou na třetím místě nejčastějšími příčinami úmrtí úrazy. Mezi příčinami poruch zdraví se nacházejí závažné nedostatky v životním stylu: např. nadměrná spotřeba alkoholu, zneužívání drog a již zmiňované

podceňování rizika úrazů. Jedna z předpokládaných reakcí rezortu vnitra je důraz na plnění úkolů a zvýšení činnosti policie v oblasti zajištění a ochrany bezpečnosti silničního provozu, drogové problematiky a jiné, ale i zvýšení nároků na efektivitu preventivních opatření zejména v zlepšení informovanosti občanů o možnostech a způsobech ochrany před trestnou činností a dopravní nehodovostí. Podíl Policie ČR za zdraví a jeho rozvoj ve společnosti tedy spočívá především v její preventivní činnosti.

Preventivní činností Policie České republiky se rozumí všechna opatření, jejichž cílem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí a působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů a přestupků. Účelem preventivní činnosti policie je za významné spolupráce veřejnosti spoluvytvářet pozitivní obraz policie ve společnosti, a přispívat tak k ochraně bezpečnosti osob a jejich majetku.

KŘP Zlínského kraje, Preventivně informační oddělení, 2010

Jednou z forem prevence je komunikace s veřejností. Preventivní komunikace reaguje na potřeby občana, situaci ve společnosti, statistická zjištění a výzkumy veřejného mínění. Komunikace jako forma prevence kriminality musí reflektovat nejen priority, ale i kriminogenní a sociálně-patologické jevy, které veřejnost znepokojují. Mezi komunikační priority patří:

- ochrana před obecnou kriminalitou,
- starost o osobní bezpečnost, bezpečnost blízkých lidí a
- sociálního prostředí, v němž občan žije.

Vzhledem k tomu, že děti školního věku do 18 let patří mezi jednu z nejohroženějších skupin obyvatelstva, připadá nám nejen rozumné, ale přímo žádoucí s nimi v tomto smyslu komunikovat. Prevence je tedy na místě.

Koncept intervence pomocí dramatické výchovy

Nabídka preventivních programů Policie ČR pro školská zařízení na rok 2010/2011 ve Zlínském kraji zahrnuje především přednáškovou činnost tematicky připůsobenou věku žáků 2., 5. a 8. tříd ZŠ. Záměrem je, aby školou povinné dítě během školní docházky získalo ucelený komplex informací o Policii ČR. Žáci mají možnost získat přehled o činnosti jedné ze složek Integrovaného záchranného systému (IZS) a jsou jim připomínána bezpečnostní pravidla, aby se nestali obětí protiprávního jednání. Dostává se jim poučení, jak se zachovat v situaci, kdy potřebují pomoc policisty.

Vypracovali jsme návrh využít ve Zlínském kraji v preventivní činnosti policisty na ZŠ metod dramatické výchovy (DV), neboť jde o výchovu prožitkovou, kdy si žák může nanečisto, v simulované situaci, vyzkoušet své reakce, hledat řešení, za něž však není kárán a sankcionován.

„Výchova dramatem je v podstatě tvořivá, společenská činnost, která umožňuje podrobit zkoumání pojmy, otázky a problémy, jež tvoří důležitou součást lidské existence. V rámci dramatu se jednotlivci setkávají v imaginárních, fiktivních situacích „jako-by“, kde chování účastníků od ostatních vyžaduje odezvu na pocitové úrovni. Tato odezva představuje silný afektivní podnět a porozumění, což je základem (aktualizovaných) integrovaných znalostí. Dramatický rámec nabízí žákům možnost vnést svou znalost

reálného světa do světa imaginárního a pomocí reflexí, chápání a přikládání významů svým imaginárním zážitkům z fiktivního světa, nacházet nové povědomí o okolním světě a svém místě v něm.“ (Clark, Dobson, Good, Neelands, Lekce pro život, 2008, s. 21)

K této definici můžeme na základě našich výzkumů dodat, že:

Spolu s rozumovým poznáváním dramatická výchova podněcuje též intuitivní porozumění, vede k objevování osobních aspirací přenositelných do dospělosti dítěte, také cvičí rozvinutou dovednost sebeovládání a rozvíjí po všech stránkách osobnost jedince. To se děje ve skupině na základě řešení úkolů komplexního charakteru pomocí dramatické hry.

Základní formy dramatické výchovy

Preventista z řad policie může využít různé formy prevence s využitím metod DV. Může využít krátkých herních celků s prvky dramatické výchovy, vyprávění příběhů a interaktivního divadla či dramatizování nebo hraní příběhů.

1. KRÁTKÉ HERNÍ CELKY S PRVKY DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Nejběžnější formou práce s dětmi ve třídách s využitím principů divadelnosti a dramatičnosti a metodami řízení učebních procesů v dramatické výchově je využití skupinové kooperace s dělením třídy na synergické podskupiny a práce ve dvojicích (uplatnění herních etud, do kterých žáci vstupují v rolích předem připravených nebo improvizovaných). Za řídicího člena ad hoc považujeme příslušníka Policie ČR, který vykonává preventivní činnost ve školách. Preventista musí být připraven zvládnout hned několik rolí. Za prvé vstupuje do třídy jako **autorita**, která je předem daná a oficiální, za druhé přichází jako **odborník** nejen s očekávanými informacemi, ale i s výjimečnou nabídkou aktivity, kterou však musí sám iniciovat a přiblížit ji žákům, a za třetí jako **pedagog-facilitátor**, který musí být samozřejmě schopen usnadnit žákům zvládnutí zadaných činností a facilitovat proces tvořivého hledání a nalézání řešení předložených problémových úkolů. Preventista může do rozhovoru a hry dětí přirozeně vstupovat a střídá přitom všechny role. Většinou jde o rozehrávky situací s a bez přítomnosti konfliktu, o nastolení fiktivní situace, při které dochází nebo nedochází ke střetu zájmů dvou či více protichůdných stran. Důležitou podmínkou při řešení úkolu je otevřenost, aby dětem nebyl vnucen očekávaný a jediný správný konec. Právě na základě ideových rozporů vzniká prostor pro reflexi a diskusi.

2. VYPRAVĚNÍ PŘÍBĚHŮ A INTERAKTIVNÍHO DIVADLA

Oblíbené a velice efektivní jsou aktivity založené na příkladech ze života. Žáci jsou seznámeni s příběhem, v němž vystupují postavy, s nimiž se mohou snadno ztotožnit, příběh je ze života, ale vždy se špatným koncem. Osvědčenou formou dramatické výchovy pro podobné účely je divadlo fórum. Příběh je přehrán před zraky přihlízejících diváků, jimž je při druhém přehrání přenechán prostor ovlivnit průběh a děj příběhu a zvrátit tak původní konec směřující k tragickému či odstrašujícímu závěru. Opět je podstatné, že tak vzniká dostatečný prostor pro reflexi a diskusi. Z hlediska prevence je přínosná jak prvotní práce s tvůrci představení (pokud se jedná o skupinu mladých lidí), tak přímo vlastní účast dětí (diváků) ve třídě při přehrávání příběhu a hledání

přijatelného řešení problému. Preventista by měl být schopen po skončení představení zhodnotit daný příběh, řešení diváků a poskytnout věrohodné údaje, které zná nebo má k dispozici.

3. DRAMATIZOVÁNÍ NEBO HRANÍ PŘÍBĚHŮ

Náročnější formou dramatické výchovy zaměřené na proces dění v prostředí školní třídy (na rozdíl od činností zaměřených na produkt, kde je tímto produktem myšlen výstup v podobě divadelního představení) je strukturovaná práce s příběhem. Příběh je nositelem tématu, které je určeno k prozkoumání, slouží jako pojivo mezi jednotlivými činnostmi a především jeho konec není dopředu znám. Příběh není vyprávěn celý ani postupně dramatizován, ale teprve v komunikaci žáků a preventisty a žáků navzájem se dotváří. V podstatě je důležité vzbudit u žáků důvěru a předložit jim lákavou nabídku činností. K tomu slouží techniky dramatické výchovy, které usnadňují zapojení žáků do procesu s využitím pantomimicko-pohybových a verbálně-zvukových metod.

Očekávané přínosy konceptu

Hlavní smysl a přínos uváděné intervence pomocí dramatické výchovy spatřujeme v zachování respektu k charakteru cílové skupiny, již tvoří děti (v našem výzkumu půjde převážně o žáky ZŠ). V praxi často narážíme na nutnost získat si a udržet pozornost mladých lidí (Karnsová, 1995). Ani přednášející, který do třídy vstupuje v uniformě jako příslušník Policie ČR, se nevyhne řešení pedagogických situací spojených s problémy, které jsou implicitně utvářené okolnostmi a podmínkami komunikace s žáky ve školním prostředí.

Policista-preventista musí aktivně naslouchat a připravit si půdu pro určitý vztah partnerství v rozhovoru s dětmi. Žáci většinou nestojí o poučování (mentorování) a naopak oceňují, když se setkají s nepředstíranými projevy zájmu o jejich pohled na věc. Není však jednoduché toho vždy docílit. Víme, že naši verbální i neverbální komunikaci často doprovází nechtěné nebo nadbytečné (doprovodné, pomocné) projevy (slova, fráze, gesta apod.), které mohou být příčinou nedorozumění. Co pomáhá, abychom skutečně komunikovali efektivně, jsou pragmatické ukazatele (konkrétní slova či fráze, načasování apod.), které navádějí komunikanta k pozitivnímu přemýšlení o našem sdělení. Nevystačíme pouze s vědomím, čeho bychom se měli vyvarovat v konverzaci s dětmi, např. v komunikaci tváří v tvář nebo v otevřené diskusi při přednášce, ale je důležité vědět, jak na to.

Přínosem konceptu využívání dramatické výchovy v besedách s žáky ZŠ může být právě schopnost zábavnou formou vytvářet bezpečný prostor pro konfrontaci osobní nebo zprostředkované zkušenosti žáků a dětských prekonceptů se znalostí dospělých. Nadto dramatická výchova na jedné straně vychází vstříc zejména potřebě zvýšené aktivity některých dětí, a na druhou stranu stejným způsobem kompenzuje do značné míry (sedavý) pasivní způsob přijímání informací, se kterým se děti setkávají ve škole i doma, zejména doma tráví i několik hodin denně u počítače a na internetu.

Přelomové období je adolescence (přibližně od 11. roku do 23. roku života). Mladý člověk ocitající se na přelomu dětství a dospělosti je velmi vnímavý ke svému okolí. Je citlivý k otázkám spravedlnosti (Štěpánková: In Smékal, Macek, 2002), v jed-

nání se stává stále více autentickým, což s sebou přináší nejen střety s okolím, ale zároveň důležité zkušenosti pro budování hodnotového systému. Normy, pojmy dobra a zla nebo spravedlnosti si adolescent neosvojuje pouze v racionální podobě, ale i v podobě přání, sympatií, antipatií, které mají emocionální zabarvení. Emoce hrají velký vliv při utváření postojů k lidem. Dalšími aktivami jsou potřeba autenticity a možnost sebevyjádření, což vnímáme ve vztahu k osobnostnímu růstu dětí. Opravdovost je chápána jako podmínka svobodného vyjádření, jehož prostřednictvím adolescenti vnímají svoji jedinečnost. I na základě uvedených vědomostí z oboru vývojové psychologie předpokládáme adekvátnost předkládaného konceptu. Dramatická výchova je příležitost pro dítě manifestovat svou touhu po možnosti sebevyjádření a uznání. A díky přirozené schopnosti dětí cítit se do prožívání vrstevníků a porozumět jejich výkladu problémů mohou být přednášky a besedy s policisty ve školách, pokud jsou doplněny o praktické formy dramatické výchovy, vhodným prostředkem k účinné prevenci.

Tematické vymezení přednášek a besed

Nabízené preventivní programy Policie ČR pro školská zařízení ve Zlínském kraji na rok 2010/2011 zahrnují jednotně tři základní témata přizpůsobená věku dětí vzhledem k riziku, kterému je třeba předcházet, a to pro žáky druhých, pátých a osmých tříd.

Taxonomie určených témat:

1. Policista je náš kamarád.
2. Bezpečné chování.
3. Trestná činnost (TČ) mládeže a TČ páchaná na mládeži.

Obsah jednotlivých programů je vymezen do třech skupin:

A)

- Představení příslušníka Policie ČR.
- Rozdíl mezi pořádkovým, dopravním policistou a kriminalistou, ukázky výstroje.
- Pravidla bezpečného chování, např. chování v silničním provozu, setkání s cizí osobou aj., preventivní doporučení.
- Linky tísňového volání, jak na ně správně zavolat.

B)

- Trestní odpovědnost.
- (NE)bezpečný internet, nebezpečí spojená s používáním komunikačních prostředků (internet, mobilní telefon ...).
- Preventivní doporučení jak se nestát obětí protiprávního jednání.
- Tísňová linka Policie ČR 158, jak na ni volat.

C)

- Trestní odpovědnost.
- Rozdíl mezi přestupkem a trestným činem včetně sankcí.

- Nejčastější druhy protiprávního jednání mladých lidí.
- Nejčastější druhy protiprávního jednání dospělých páchaných na dětech.
- Alkohol, cigarety, drogy – legislativní úprava.
- Tísňová linka Policie ČR 158, jak na ni správně zavolat.

KŘP Zlínského kraje, Preventivně informační oddělení, 2010

Z předešlého seznamu vybíráme několik souborů subtémat, která nesporně souvisí s podporou zdraví (*Zdraví je definováno v dimenzích úplné tělesné, duševní a sociální pohody, a nikoli pouze jako nepřítomnost nemoci nebo vady. Vycházíme z platného prohlášení Světové zdravotnické organizace z roku 1948*) a výchovou ke zdraví, nicméně považujeme za důležité upozornit, že úkolem policie není nahradit výuku ve školách. Za základní preventivní opatření ze strany policie považujeme včasné informování dětí nejen o příčinách a případech ohrožení či narušení zdraví, ale i o důsledcích v rozsahu trestněprávní odpovědnosti dané zákonem a postupech policie v exemplárních případech.

1. Návykové látky a jiné závislosti, záškoláctví, vliv party, delikvence a kriminalita:
 - rizika spočívající v protiprávním jednání.
2. Násilná trestná činnost, šikana.
3. Ochrana před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami;
4. Kyberšikana, Kybergrooming, Kyberstalking, Sexting:
 - šikanování jiného člověka s využitím internetu, mobilního telefonu nebo jiných informačních a komunikačních technologií. Útočník oběť ohrožuje, zastrašuje, zesměšňuje nebo jí psychicky ubližuje;
 - jednání osoby, která se snaží zmanipulovat vyhlédnutou oběť a řadou psychologických kroků ji donutit k osobní schůzce. Útočník s vybranou obětí komunikuje pomocí informačních a komunikačních technologií (SMS, chat, aj.);
 - prostřednictvím informačních a komunikačních technologií agresor opakovaně a stupňovaně obtěžuje oběť. Pronásledovatel se snaží opakovaně kontaktovat a k sobě připoutat oběť, která se s ním nechce setkat;
 - elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videa se sexuálním obsahem. Sexting je složenina slov „sex“ a „textování“.
5. Dospělí a děti – trestná činnost:
 - pohlavní zneužití,
 - zneužití dítěte k výrobě pornografie,
 - zanedbání povinné výživy,
 - týrání svěřené osoby,
 - ohrožování výchovy dítěte,
 - svádění k pohlavnímu styku,
 - podání alkoholu dítěti,
 - šíření toxikomanie,
 - nebezpečné vyhrožování,
 - nebezpečné pronásledování.

6. Sekty, hnutí a extremistické skupin.;
7. Rasismus, xenofobie a otázka multikulturního soužití.
8. Specifický životní styl:
 - pouliční zločinnost a další formy patologického jednání členů deklasované části společnosti.

Model besedy s využitím dramatické výchovy

Teoretická východiska k modelu

Očekáváme vytvoření příznivé atmosféry vzájemné důvěry a částečné přenesení odpovědnosti za výsledek besedy na žáky, a to bez poklesu kvality sdělení žákům a bez ztráty respektu žáků k policii. V praxi se můžeme setkat i s negativním přijímáním příslušníků policie, kteří se snaží apelovat na bezpečné či občansky uvědomělé chování žáků, ovšem žáci na podkladě vlastních zážitků z událostí, jimiž byli svědky, nebo častěji ve shodě s reakcí rodičů a dospělých ze svého okolí posuzují práci policie bez hlubší znalosti problematiky. Tím, že necháme žáky vyslovovat a realizovat vlastní návrhy řešení situací a ponecháme jim dostatečný podíl na rozhodování o dalším vývoji představované události, dosáhneme jejich osobní angažovanosti i porozumění složitosti daného problému. Případně můžeme navodit takovou situaci, ve které žáci musí nejen zformulovat zdůvodnění svého rozhodnutí, ale obhajovat je i před ostatními vrstevníky (ve dvojici či skupině). Takto zabezpečenou řízenou argumentací můžeme předejít případné (frontální) názorové rozepři, které bychom za jiných okolností byli vystaveni čelit.

Dalším ziskem zvolené formy komunikace je otevřenost žáků. Mnohé z námětů k rozpravě mohou žáci vnímat citlivě a na základě podobnosti s vlastním životním scénářem nebo osudem jim blízkého člověka. Jen těžko se samostatně a narychlo vypořádají s nepříjemnými prožitky, aby pak bez rozpaků hovořili k tématu. Dramatická výchova poskytuje žákovi bezpečí pomocí fikce a role, kterou ztvárňuje, za níž se může schovat bez obav, že bude palčivá okolnost spojována s jeho osobou. Na konci hry tak může žák komentovat děj hry a odkryté téma ze svého pohledu a hovořit s patřičným odstupem o postavě, kterou ztvárnil. Po vystoupení z role může bezpečně popisovat pocity a myšlenky postavy a otevřeně o nich hovořit ve 3. osobě. Funkce zástupné role spočívá v odvrácení tendence zaměřovat zveřejněné myšlenky a prožitky s vlastním myšlením či prožíváním. Odborným termínem, kterým se vysvětluje funkce zástupné role z terapeutického hlediska, taktéž z pohledu dramaterapie, je *distance*, viz ⁸M. Valenta (2007), má ovšem své hranice. Preventista není terapeut, a proto by měl předpokládané a případné komplikace konzultovat se školním psychologem.

Trestná činnost mládeže a TČ páchaná na mládeži, 8. ročník ZŠ, příběh „Kolo“

Představení se; Kde pracuji; Úkoly policie; Prokazování policisty, uniforma x neuniforma = specializovaní policisté SKPV se zaměřují na problematiku kriminality mládeže, nabídka hry na vyšetřování – navození situace úpravou prostředí (dvě židličky v popředí, imaginace: průhledné zrcadlo, mikrofony, dále domluva tajného signálu: 1. pravidlo „Hlavně nahlas“, 2. pravidlo „Ctnost je dát přednost – zopakuj to“).

1. Právo na nedotknutelnost majetku: 1. četba (uvedení postav a podmínek situace):

Zpráva z výslechu podezřelého

Rodiče Milana byli velmi spořiví, zvláště nyní, kdy toužili po novém autě. A tak přání Milana mít vlastní obyčejné horské kolo zůstalo nevyslyšeno. Bylo mu to líto, zvláště když věděl, že většina spolužáků tyto problémy nemá. Například Petr, syn nepřilíš poctivého podnikatele, měl kola dokonce dvě. Navíc měl nový skútr.

2. četba:

Jednou večer Milan zjistil, že Petr kolo zapomněl venku před brankou zahrady jejich domu, a to byl vrchol. Milan se rozhodl, že když si Petr vůbec kola neváží, má právo si ho vzít. Tutéž noc kolo schoval do sklepa, tam ho přestříkal a za několik dní odvezl k babičce. Rodiče se sice divili, jak přišel ke kolu, ale když jim řekl, že mu ho levně prodal kamarád, přestali se o celou věc zajímat.

Rozbor: Čeho se dopustil? TČ nebo PŘ? Chápeme důvody, proč to udělal? Měl právo to udělat? Proč se na to přišlo, kde udělal chybu? Mohl svou situaci řešit jinak?; Postava na zdi (Můžeme ho odsoudit, jaký je Milan, dobrý nebo špatný?) – náčrt obrysu postavy a popis provedou žáci podle předlohy:

Správný, zajímavý, hezký, vysoký, sportovní postavy, aktivní, výkonný, zdravý, průbojný, oblíbený.

Neprůbojný, neoblíbený, zadržává v řeči, pomalý, malého vzrůstu, nešikovný, ne příliš hezký.

2. Vyšetřování (imaginární postava nebo horké křeslo, signál a skupinová role: policista, státní zástupce, soudce, právník, kurátor probační úředník, lékař, psycholog, třídní učitel, vedoucí klubu dětí a mládeže; na tabuli napsat hesla: Seberealizace. Soustředění na sebe. Předvádění se. Nuda. Špatná výchova v rodině. Vliv okolí a party. Alkoholismus a toxikomanie. Lhostejnost rodičů.)

- otázky vyšetřovatele: Víš, čeho ses dopustil?

Kolik je ti let?

Co na to říkají rodiče?

Víš, co se ti může stát?

a dále restní odpovědnost, viz zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

3. Pokračování příběhu vyprávěním: „V průběhu vyšetřování se ukázalo, že Milan se provinil ještě přestupkem záškoláctví tím, že úmyslně zanedbával návštěvu školy. Zjistilo se, že se přestupek už projednával ve školní výchovné komisi, kde zvažovali oznámení k OSPOD. Pak by rodičům hrozila peněžitá pokuta, a pokud by se to opakovalo, i vězení až na dva roky.“

„V době, když měl Milan přijít podruhé na policii, se na zdech v okolí jeho bydliště a školy objevily tyto nápisy: Milan, M jako máš to spočítaný! Mmmá mo, mám velkej problém!“ Otázka k žákům: „Co z toho vyvozují, co to znamená?“

„Možná pomůže nový důkazní materiál, který jsme objevili ...“ – žákům se předloží mobil s textovou zprávou: JESTLI NĚCO PRÁSKNEŠ VYVĚSÍM FOTKY

NA FACEBOOKU!!! Opět následuje otázka k žákům (možnosti odpovědí: pomsta, vydírání, šikana).
a dále nejčastější TČ, které mohou naplňovat skutkovou podstatu šikany, viz údaje ze statistiky a manuálu PČR.

4. Následuje řízený rozhovor na následující náměty:

- šikanování jiného člověka s využitím internetu, mobilního telefonu nebo prostřednictvím různých sociálních sítí,
- manipulace oběti, snaha o utajení komunikace a vydírání za účelem osobního setkání bez svědků,
- obtěžování, které se stupňuje, agresor chce k sobě oběť připoutat, působí na city, chce vzbudit soucit,
- elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videa se sexuálním obsahem,
- pravidla bezpečného chování na internetu, viz např. metodika podle projektu E-bezpečí (www.e-bezpeci.cz, vedoucí projektu Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D., PdF UP, Olomouc),
- Jsem oběť, co s tím? (doporučení, kontakt na linku bezpečí atd.)
- Jak správně volat linku 158?

5. Možnost žáků dokončit příběh (dovyprávět nebo zahrát) a závěrečná reflexe.

Vývoj počtu stíhaných osob v kategoriích dětí a mladistvých ve Zlínském kraji

Nezletilí spáchali ve Zlínském kraji za období 1.1.2010 až 31.8.2010 a v porovnání s obdobím 1.1.2009 až 31.8.2009 celkem 14 (-2) skutků a na celkové objasněné kriminalitě se podíleli 1,3 % (-0,4 %), mladiství se dopustili taktéž 14 (-29) skutků, tj. 1,3 % (-0,4 %) ze všech objasněných skutků. Děti se na celkové objasněné kriminalitě podílí 3,25 %, ale např. v kategorii ostatních kriminálních činů jejich podíl dosahuje až 6,42 %. Analýza jasně ukazuje, že s klesajícím počtem pachatelů z řad dětí a mládeže neubývá skutků, kterých se dopouští. Z toho vyplývá, že se při páchaní trestné činnosti častěji dopouští víceskutkového jednání. (Statistické vyhodnocení, komparaci a analýzu jsme provedli z dostupných údajů PČR.)

Kriminalita, kterou páchali děti a mladiství, směřovala zejména do oblasti obecné kriminality, kde se dopouštěli násilné trestné činnosti (8 prokázaných skutků), mravnostní činy (2), krádeže vloupáním (1, vloupání do bytu), krádeže prosté (5) a majetkové činy jako je např. sprejství (celkem 6). U trestných činů páchaných dospělými na dětech kategorie mladistvých figuruje v 1 případě znásilnění a kategorie dětí v 1 případě pohlavního zneužívání. V oblasti hospodářské kriminality šlo zejména o trestný čin neoprávněného držení platební karty (1).

Výsledky šetření v etapě předvýzkumu

Výzkum v oblasti preventivní činnosti nelze provádět bez patřičných znalostí příčin a projevu patologického jednání dětí.

Patologické jevy u dětí

Dlouhodobě se výzkumu sociálně patologických jevů u dětí věnují odborníci pražského Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP) (srov. Večerka, Holas, Štěchová, Diblíková 2000). Aktuálně byla publikována (v neprodejně formě) poměrně rozsáhlá výzkumná zpráva pro studijní účely *Mládež v kriminologické perspektivě* (2009), ze které budeme částečně vycházet.

Jedno z výzkumných šetření, které nás zaujalo, bylo prováděno v České republice a na Slovensku. Autoři v roce 1991 zveřejnili závěrečnou zprávu z výzkumu s názvem „Vztah mladých lidí k některým právním a mravním normám“.

Od provedení výzkumu uběhlo více než 15 let a tehdy dotazovaní mladí lidé jsou dnes již příslušníky střední generace občanů. Na jejich místech ve školách sedí mládež, která již celý svůj život prožila v nových podmínkách demokratického státu a nebyla formována totalitním právem a morálkou. Do škol chodí studenti, kteří o problémech předrevolučního období vědí už pouze z doslechu a ze školních osnov a kteří jsou ovlivňováni současnými právními a etickými zásadami. Před výzkumníky z IKSP se tak otevřela zajímavá výzkumná otázka: Do jaké míry se změnily postoje současných mladých lidí při porovnání jejich názorů s názory předchozí generace respondentů? Jak odpoví současní mladí lidé ze stejných škol a učilišť na stejné otázky, které byly předloženy jejich předchůdcům? Je možno zaznamenat nějaký posun v názorech dotázaných, a jestliže ano, v jakém směru? Rozhodli se proto v roce 2006 uskutečnit srovnávací výzkum. Po metodologické stránce využili právě příběhy resp. povídky, které dětem předložili, a záznamové archy písemných reakcí respondentů.

Uvádíme zde závěrečné shrnutí z roku 2009 (poznatky pokládáme za užitečné jak pro naši práci, tak i všeobecně pro práci preventistů ve školách):

- Respondenti jednoznačně odsuzují jednání pachatelů majetkových deliktů. Oproti předchozímu výzkumu stoupl počet těch, kdo se k celé věci takto jednoznačně postavili a nepřihlédli k žádným „polehčujícím okolnostem“. Nejsou ale spokojeni s tím, jaké má okradený člověk prostředky, jak se domoci spravedlnosti.
- V oblasti sexuálního života platí, že pohlavní styk mezi mladistvými a nezletilými není v současnosti až takovou zvláštností, norma toto zakazující je akceptována omezeně. Je doporučováno snížit hranici počátku povoleného sexuálního života na nižší věk (nejčastěji na 14 let). Sexuální násilí je odsuzováno razantněji, než tomu bylo na počátku devadesátých let.
- Marihuanu berou mladí lidé jako samozřejmou součást kultury svých vrstevníků a její užívání vesměs považují za osobní věc. Zároveň jsou vcelku srozuměni s riziky, které sebou toto chování nese; velká část souhlasí s trestem vyloučení ze školy za marihuanové prohřešky.
- Potrestat agresora za použití individuálního fyzického násilí není pro velkou část mladých respondentů ničím nepřijatelným. Vesměs si přitom uvědomují nelegálnost a riskantnost násilné odvety, považují však podobné řešení za efektivnější než zapojení státní moci.
- U mladých lidí se poněkud zlepšuje pozitivní vnímání etnické odlišnosti na základě občanského principu. Na druhé straně však jsou, především u dětí v učňovských oborech, stále silně zakořeněny protiromské předsudky a je schvalován princip kolektivní viny.

- Obecně platí, že jedná-li se o normy s nízkou mírou akceptace (např. sexuální styky mezi nezletilými, kouření marihuany), hlavním prohřeškem je v očích vrstevníků neopatrnost - „nechat se chytit“ při protiprávním jednání. Od případných svědků podobných deliktů je v rámci vrstevnických vztahů očekávána mlčenlivost.
- Ubylo (oproti předešlému výzkumu) osob, které by požádaly o pomoc „autoritu“ (policii nebo dospělou osobu). Podobnou tendenci (řešit záležitost na vlastní pěst) je možno vysledovat v různých typech problémových situací: v případě fyzického napadení, podvedení nebo šikanování ze strany učitele.

Psychologický náhled na problémové chování dětí

V dřívějších letech kumulace závažných trestných činů spáchaných nezletilými pachateli vyvolala bouřlivou společenskou i odbornou diskusi o hranici trestní odpovědnosti, způsobu péče o děti podobného typu a o jejich výstupech. Ponecháme-li stranou skutkové podstaty spáchaných činů, vyvstává otázka nejen jejich motivace, ale především struktury osobností pachatelů. Problematikou kriminogenních faktorů u dětí z hlediska psychické deprivace se zabýval Jan Lašek z Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové. Mimo jiné upozornil, že se některé problémy z pohledu dospělých jeví jako mizivé, ale pro svět dětí jsou právě tak závažné, jako rozvody, hádky či konflikty v našem dospělém světě. Podle jeho slov by se dítě mělo učit zvládat zátěže bez agrese, s nadhledem, odstupem, ale na druhé straně nám současný model úspěšného člověka nabízí především jeho dravost, nekompromisnost, sebezprosažení všemi způsoby: jinými slovy společnost více a více schvaluje různé formy agrese a má dokonce tendenci je glorifikovat či vydávat za pozitivní. Psychickou deprivaci definovali Langmajer a Matějček již na počátku 70. let 20. stol.

Vedle malé odolnosti vůči zátěži a snížené frustrační toleranci uvádějí různí odborníci jako další příčiny problémového chování osobnostní vlastnosti dítěte: temperament, převažující emoční ladění a sklony; dále úroveň volných vlastností, vnímání sebe sama: zejména schopnosti, sebedůvěru; aktuální stav organismu: nemoci a handicap; a vnější příčiny: konflikty vycházející z rodinného a ze školního prostředí a nelze pominout ani další činitele jako specifičnost velkoměsta, města, vesnice, chudobu a sociální vyloučení a rovněž životní události, např. rozvod rodičů, neúspěchy ve škole, ztráta kamarádů, zklamání v lásce (srov. Klíma 1985, Vítek 1989, Vojtík 1990, Matějček 1991, Lazarová 1998, Sovák 2000, Vágnerová 2002, a ze zahraničních autorů např. Train 2001, Hopf 2001).

Nástin metodologie evaluačního výzkumu

Z hlediska funkce nám půjde zejména o vyhodnocení efektivity navrhované intervence. Výzkum je plánovaný v střednědobém horizontu na jeden kalendářní rok. Aplikovat budeme smíšenou metodologii (kvantitativní i kvalitativní). Ke sběru dat poslouží dotazníková metoda (učitelé) a skupinový rozhovor (žáci). Tématem rozhovoru s ohniskovou skupinou bude řešení podmětových situací, které si žáci vyzkoušeli. Rozhovor bude zaznamenán a později převeden do písemné podoby.

K vyhodnocení dotazníků použijeme statistické metody. Přepis rozhovoru s ohniskovou skupinou bude podroben obsahové analýze.

Rozsah výzkumného vzorku žáků ZŠ

Údaje ze statistiky realizovaných preventivně informačních akcí PČR na školských institucích ve Zlínském kraji:

Typ školy	Počet	Kolik dětí oslovili
MŠ	8	306
ZŠ 1. stupeň	21	977
ZŠ 2. stupeň	23	1467
SŠ	5	419
Celkem	57	3169

KŘP Zlínského kraje, Preventivně informačního oddělení, 2010

Shrnutí

Podíl Policie ČR na zdraví a jeho rozvoji ve společnosti spočívá především v její preventivní činnosti. Za základní preventivní opatření ze strany policie považujeme včasné informování dětí nejen o příčinách a případech ohrožení či narušení zdraví, ale i o důsledcích v rozsahu trestněprávní odpovědnosti dané zákonem a postupech policie v exemplárních příkladech. Preventista z řad policie může využít různé formy prevence s využitím metod dramatické výchovy. Může využít krátkých herních celků s prvky dramatické výchovy, vyprávění příběhů a interaktivního divadla či dramatizování nebo hraní příběhů. Předložená koncepce je návrhem využití v preventivní činnosti policistů na ZŠ ve Zlínském kraji metod dramatické výchovy, neboť jde o výchovu prožitkovou, kdy si žák může nanečisto, v simulované situaci, vyzkoušet své reakce, hledat řešení, za něž však není kárán a sankcionován. Komplexnost řešení úkolu zabezpečujeme vizí evaluačního výzkumu.

Literatura

- MACHOVÁ, J.; KUBÁTOVÁ, D. a kol. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2715-8.
- COUFAL, M. Otevřená dramatická výchova – výzkumná zpráva. In VÍTKOVÁ, M.; HAVEL, J. (Eds.) *Konference s mezinárodní účastí: Inkluzivní vzdělávání v primární škole. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-199-7.
- KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-712-1.
- OLÁH, J. Storytelling In PAVLOVSKÁ, M. (Ed.) *My, ty, oni*. Brno: MU, 2010. ISBN 978-80-210-5206-2.
- VALENTA, J. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.

- DONTCHEVA-NAVRATILOVA, O.; POVOLNÁ, R. (Eds.) *Coherence and Cohesion in Spoken and Written Discourse*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2009. ISBN 978-1-4438-1308-2.
- ŠTĚPÁNKOVÁ, M. Morálka a svědomí v pojetí adolescentů. In SMĚKAL, V.; MACĚK, P. (Eds.) *Utváření a vývoj osobnosti*. Brno: Bannister & Principál, 2002. ISBN 80-85947-83-8.
- VALENTA, M. *Dramaterapie*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1819-4.
- VEČERKA, K. a kol. *Sociálně patologické jevy u dětí – Závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: IKSP, 2000. (Neprodejné.) ISBN 80-86008-74-6.
- VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě. (Závěrečná zpráva z výzkumu)*. Praha: IKSP, 2009. (Neprodejné.) ISBN 978-80-7338-079-3.

INTERVENTION BY MEANS OF DRAMA EDUCATION METHODS IN PREVENTIVE POLICE ACTIVITIES

Abstract: The aim of this paper is to present the idea of using an alternative approach within preventive activities realized by police officers when working with children in elementary schools. We have been developing the underlying conception in accordance with the aim of the Conference both on the knowledge of problems relating to the objectives of the “Health 21“ programme in Czech Republic conditions, and based on the Ministry of Interior of the Czech Republic strategies in the area of prevention of crime and preventive activities of the Police of the Czech Republic, Zlín Region. Completeness of the task solution is ensured by an evaluation research vision. We present findings from the investigation gained in the preliminary research and statistically processed input data on the number of schools involved and frequency of visits by prevention officers among the police to elementary schools in the Zlín Region in the past, whereby we want to illustrate the range of the research sample.

Key words: preventive police activities, health, risk factors, category of children and adolescents, intervention of drama, evaluation research